

Božena Němcová – O Nesytovi

Chalupník jeden neměl žádných dětí. Kolikráte říkal ženě: „Kdyby nám dal pánbůh jen jedno dítě, abych se měl čím potěšit a tu trochu náradí komu odkázat; ani nevím, pro koho se starám.“

I vyslyšel pánbůh jeho prosbu, a žena mu porodila syna.

Když bylo chlapeci tři dni, již ho matka prsem krmit nemohla a musela ho krmit kaší. Snědl jí dvě, tři misky, a přece křičel hladem. Nevědělat' žena, co si má s ním počít. V úzkosti mu ukrojila chleba a tím přišla klukovi vhod. V okamžení nezůstalo po krajíci ani drobtu.

Od té chvíle dávala mu všechno, co sami jedli, a hoch rostl jako buk. Co snědla máma i s tátou, snědl on sám, proto mu říkali Nesyta a to jméno mu potom navždy zůstalo. Den ode dne ho přibývalo, ale ze sýpky ubývalo. Máma, aby byla celý den nic jiného nedělala, než u krbu stála a pro Nesytu vařila.

Mrzelo to rodiče dost a často táta říkal: „Ženo, toho kluka nám pánbůh za trest dal; bude-li doma, nezůstane nám než hůl a mošna.“

„A nač ho necháš doma? Pošleme ho do služby, silný je dost, může duby kácet; ať se jen vypraví.“ Tak přizvukovala žena svému muži. Když bylo Nesytovi dvanácte let, byl velký jako táta a vytrhnout jedli i s kořeny bylo mu hračkou. Poslali ho tedy rodiče na službu. Nesyta šel, ale koukal se, kde by byl hodný dvůr, neboť nechtěl do malého, boje se, že by dostal málo jíst. I vidí mlýn a do toho chutě zaměřil. Pan mlynář stál právě na záspi.

„Ať slouží ke zdraví, pane otče,“ pozdravil Nesyta mlynáře.

„Dejž to pánbůh! Co bys rád?“ ptal se mlynář selského jonáka.

„Jdu se ptát, jestli byste nepotřeboval pacholka. To vám ale napřed povídám, že sním za deset, ale také za deset práce udělám.“

„Nu jíst máme, chválabožu, dost, a když budeš pracovat, jak povídáš, nebudu se na sousto ohlížet,“ odpověděl se smíchem mlynář.

Nesyta zůstal tedy u mlynáře ve službě. Bylo to zrána a mlynář poručil novému pacholku, aby zapráhl a vzal potřebné náradí, že pojedou do lesa. Ženě přikázal, aby ustrojila asi pro šest osob více. Když přišel k vozu, viděl, že tam není ani sekyra, ani palice, ani jiné potřebné věci. Ptá se Nesyty, proč to nebere.

„Jen pojd'te, hospodáři, není toho potřebí, Takové náradí bylo by pro mne slabé.“

Mlynář nevěděl, co si má pomyslet, ale sedl přece na vůz a jel do lesa. Tu se teprv divil. Nesyta popadl strom a překotil ho jako pařez, olámал větve a hodil na vůz, jako by to byly hůlky. To se mlynáři velmi zalíbilo; umínil si, že takového pacholka tak snadno nepustí. Přijeli domů, Nesyta složil a šel k obědu; mlynářka koukala, kde je těch šest osob, a když viděla jen pacholka, ptala se muže. Ten teprv vypravoval, jakého má dělníka. Mlynářka neřikala nic více a dala mu přede všemi najíst. Když všecko slouskal, co bylo pro šest osob uchystáno, ptal se ho mlynář:

„No, pacholče, najedl jsi se?“

„Tak trochu, ale hladu mám ještě, že bych vlka snědl,“ odpověděl Nesyta a ohlížel se po peci, kde stála mísa a na ní po věrteli vdolků, bochník chleba a pomazánka.

„Nu, máš-li ještě tak velký hlad, sněz tamhle to, hospodyně chase znova zadělá.“ Přitom ukázal mlynář na vdolky. Nesyta si nedal dvakrát poroučet, čerstvě popadl mísu, a za chvíli nebylo po vdolkách ani čichu, i chléb a pomazánka zmizely. Potom teprv řekl, že se najedl. Ale mlynářka spínala ruce nad tím žroutem; po své vůli byla by ho hned vyhnala, ačkoli mlynář dokazoval, že udělá Nesyta za deset díla, že musí tedy za deset jíst. Pan otec byl však pánem v domě, právo své nezadal a žena musela konečně umlknout. Po nějakém teprv čase ozvala se znova, ovšem jen nepatrně a zponenáhla. Mlynář byl s Nesytou jak náleží spokojen, a nebyl by ho nikdy od sebe dal; ale ženino naříkání, čeládky poštívání tak jej omrzelo, že se rozhněval a Nesytu ze služby vypověděl. Ten jen poděkoval a šel dále; ale přece ho to mrzelo, protože se měl ve mlýně dobře. Povídá si cestou: „Kam jen jít, aby mně dali dosyta se najíst?“

„Pojď ke mně, já ti dám jíst, co hrdlo stačí,“ ozval se za ním hlas.

Nesyta se ohlídne a spatří čerta.

„Kdopak jsi?“ ptá se zvědavě, protože o čertu nikdy neslyšel, jak vyhlíží, a tedy ho nepoznal.

„Já jsem čert, a nebojíš-li se, pojď ke mně sloužit; práce mnoho není, pohodlí dosyta a výsluha bohatá.“

„K tobě, nebo k jinému, to je vše stejné. Co se práce týče, té se nebojím, když se pořádně najím, a s platem budu spokojen, jaký mi dáš.“

Když Nesyta svolil, že půjde do pekla na službu, vzal ho čert na záda, letěl s ním v povětří a postavil ho doprostřed velké síně, kde stály tři kotle.

„Pod tyto kotle musíš přikládat, to je tvá jediná práce,“ řekl čert. „Budeš-li u mne sedm let, dám ti za výsluhu, co budeš chtít. To ti však povídám, do kotlů se podívat nesmíš.“

„Nestarej se o nic, já to všechno jak náleží udělám,“ odpověděl Nesyta a začal hned oheň pod kotli spravovat. Čert nato odešel a za chvíli přinesli čertíci plné mísy jídla, tak dobrého, jaké co živ nejedl; k tomu v konvích dobré víno. Nesyta si myslel, bude-li to pořád takové, to se odtud ani nehnu; a ono to bylo vždy takové. Jídel na výběr, pití též tolik, k tomu práce málo, což divu, že Nesyta někdy samou bujností peklem třásl?

Dlouho ovšem byl již ve službě, ale kolik let, to nevěděl, protože se tam čas nepočítá. Až dosud ho nenapadlo, aby se koukl, co v kotlích vězí, ačkoli často, když přikládal, úpění a vzdychání slyšel. Tu přijde zase jedenkrát čert a Nesyta se ho ptá, jak dlouho má ještě do sedmi let.

„Zítra bude už sedm let, co jsi u mne; ale myslel jsem, že tu ještě sedm let zůstaneš.“

„Inu vidíš, pane, já bych u tebe zůstal, kdyby bylo jen trochu víc práce, anebo kdybych směl někdy se proběhnout. Při tom dobrém jídle a pití člověk zlenoší a zbujní; to není nic.“

„Já ti pomoci nemohu; když se ti tu nelíbí, musíš zpátky na svět.“

Po těch slovech čert odešel.

Nesyta přikládá, tu slyší v jednom kotli tak žalostné vzdychnutí, že ho u srdce bodlo. I nemoha odolat, nadzdvihne trochu víko a dívá se, co to tam vzdychá. Neviděl ale nic, nýbrž slyšel toliko bolestný hlas: „Ach, prosím tě, pusť mne z kotle ven, já jsem ubohá dušička a chci se ti vším dobrým odsloužit.“

To když Nesyta zaslechl, otevřel víko docela, bílá holubička vylítla ven a sedla mu na rameno, řkouc: „Nyní ti poradím, co ti bude k dobrému. Zítra, až se tě bude čert ptát, jakou chceš výsluhu, řekni, že nechceš žádnou jinou, než ten starý kabát s dvěma kapsami, co onde na hřebíku visí. On ti ho nebude chtít dát, ale ty nic jiného nechtěj a neustupuj.“

„To je všechno dobré, já ti za to děkuji, ale jak, koukne-li se čert do kotle a tebe tam nenajde? Tu mně dá místo výsluhy notný výprsk?“

„On se před tebou do kotle nepodívá; až budeš na světě, nemá k tobě žádného práva. Jen se neboj a buď spánembohem!“

„V tom jednom jsou nemilosrdná a v tom druhém pyšná srdce,“ odpověděla holubička a zmizela.

Nesyta přikládal pod prázdný kotel jako pod plný kotel, a když druhý den čert přišel, ptaje se, zdali do kotlů se nepodíval, zapřel všechno.

„Co žádáš tedy za výsluhu?“ řekl čert, když chtěl Nesyta zpátky domů.

„Já nežádám nic jiného, než tamhle ten starý záplatovaný kabát, co na hřebíku visí.“

„Copak bys s takovým starým kabátem dělal, ten nech viset; dám ti raději peněz, co chceš,“ začal čert a živou mocí nechtěl kabát dát.

Ale Nesyta stál na svém, že kabát dostati musí, protože věrně sloužil a čert že mu přislíbil výsluhu, ať je to cokoliv. Co měl čert dělat, musel mu, ač dosti nerad, přece kabát s dvěma kapsami přinést.

„Abys ale věděl, co to máš za kabát, tedy ti to povím. Kdykoliv do pravé kapsy sáhneš, kdyby to bylo tisíckrát za den, a řekneš, ať je plná dukátů, bude plná; a kdykoliv do levé sáhneš a řekneš, ať je plná dukátů, bude plná. Máš to bohatou výsluhu za sedm let.“

„Bláhový, za to jsem ale také v pekle sloužil,“ odpověděl Nesyta, oblékl kabát a chytil se okolo krku čerta, který ho na svět donesl, na to samé místo, odkudž ho byl prve odnesl.

Čert nato zmizel a Nesyta se obrátil rovnou cestou k domovu.

Rodiče jeho byli ještě živi, jenže se jim zle vedlo. Kolikráte si již mysleli, kde se asi Nesyta potlouká, jestlipak někde hladem nezemřel. Tu ho najednou čert přinese, černého, rozcuchaného, v krátkých kalhotách, propálených škorňích, v záplatovaném kabátě kroje praletého. Sotva ho poznali.

„I bodejž tě pan fráter!“ uvítal ho tatík. „Tak se chodí ze služby? Strach a hrůza z tebe jde, hned mi jdi z očí.“

„Jen se nezlobte, tatíčku, voda s mýdlem to všechno spraví, a nade všechno tyto.“ Přitom sáhl do pravé kapsy, myslil si, aby byla plná, a v tu chvíli začal házet plnou hrstí tolary na stůl, až to řinčelo. Táta vyvalil oči a již ani necekl. Nouze a bída se z chalupy vystěhovaly, štěstí a radost se přistěhovaly. Hned druhý den dal Nesyta starou chalupu rozházet a vystavěl nový pěkný zámek. Potom kázal, aby se stalo svolání, že se mají všichni chudí řemeslníci, sedláci a žebráci z daleka široka k němu sejít, poněvadž jim chce z nouze pomoci. Jaký to byl shon, to si můžeme pomyslet! –

Tenkrát nebylo prý ještě mnoho měst ani vesnic, a byly velké lesy, pastviště a luka, kde by se byly mohly úrodné role zakládat. Toho Nesyta použil. Každému sedláku dal tolik peněz, aby si mohl stateček vystavět, a vykázal mu místo tam, kde si mohl pole založit. Řemeslníci měli místa k stavení vykázána blíže Nesytova zámku. Pro chudé žebráky, kteří nemohli pracovat, dal Nesyta vystavět dům, a když bylo vše uspořádáno, všechny do něho ubytoval. K tomu stavení bylo potřeba mnoho lidí, neboť se před časy tak nádherné domy nestavěly, a tedy se množství lidstva tam sešlo a pracovalo. Pan Nesyta nedělal nic jiného, než jedl a pil a po jídle vyhazoval z kapes peníze a dával nuzným. Ačkoli se teď mýval a česal, byl přece dost ošklivý. Navzdor tomu ale měli ho lidé rádi, a když se přicházel podívat, jak se jim daří, byli by mu ruce nohy samou vděčností zlíbali. Jediný tatík nad počínáním synovým hlavou kroutil a připomínal: „Synu, synu, já nevím, jak ti to projde; až se o tom král doví, bude s námi se všemi zle!“

„Nevidáno; král může být rád, když mu pomůžu, kde on nevidí. Ostatně ať jen přijde; nelíbí-li se mu to, já se ho nebojím.“

Každý hleděl, aby měl co nejdříve byt vystavěn a od čeho živ být. Než se Nesyta nadál, byl jeho zámek obklopen veselými domky. Zdáli bylo vidět řady statků a čistě zoraná pole; vesele zpívající skotáci hnali stáda na tučná luka. Nesyta měl z toho radost a poručil, aby se nazvalo toto místo „Výsluhov“. Proto snad, že to vystavěno bylo z výsluhy.

Jak tatík předpověděl, tak se stalo. Král se to dověděl a velmi se rozhněval, že se poddaný osmělil bez jeho dovolení zemi rozdávat, která králi patřila. I poslal na něho pluk vojáků. Nesyta, uslyšev o tom, když byli vojáci ještě daleko, poručil, aby se přistrojily skvostné hody pro všechny důstojníky, a šel jim naproti, aby je pozval k sobě na hostinu. Vojákům dal každému po tolaru na den, dokudž by u něho byli, a chleba a vína, co vypijou. To se líbilo vojsku, které od svého krále skrovně placeno bylo. Milerádi přijali návrh štědrého hostitele a po přátelsku s ním táhli. Po prázdných polích rozbily se stany, ale nebylo v nich válečné chystání. Celý den ozýval se zpěv a hudba a v Nesytově zámku pili na zdraví hospodářovo království důstojníci, jimžto se nadevšecko líbilo, že denně každý z nich našel dukát pod talířem.

Když se doneslo ke králi, jak se jeho vojsko drží, rozhněval se ještě více a poslal za ním jiné dva pluky. Ale nač by se za skrovný plat s tak štědrým pánem bili, u kterého se kamarádi dobře měli? Nechali toho a následovali příklad svých předchůdců. Nyní si již nevěděl král jiné rady, než jíti k tomu čarodějníkovi a s ním se smířit. Jakmile se Nesyta dověděl, že k němu sám král jede, hned kázal připravit ještě skvostnější hody, vyjel mu vstříc a s uctivostí jej k sobě pozval. Tu viděl král, jak je Nesyta mocen a jaké musí míti bohatství, že tolik peněz každodenně vyhází. Spatřil také, jak ho mají všichni rádi, vojsko i rolníci i řemeslníci, a že se stěží od něho odtrhnou,

a konečně že by jej snadno o království připravit mohl, umínil si tedy, že mu nabídne svou jedinou dceru za manželku, tím že zlému zakročí cestu a své zemi pomůže.

Princezna Milina byla krásná jako jarní růže, a měla se dostat dobrému sice, ale ošklivému muži. Skoro se král obával, aby se mu záměr jeho nepokazil. A věru by se bylo tak stalo, kdyby nebyla Milina příliš dobrá a svého otce ze vši duše nemilovala. Sotva slyšela od něho, že mu neštěstí hrozí, již neváhala a slovo své dala. Slzy jí stály v očích a ruka se třásla, když ji ženichu podávala, ale přece nevzala slovo nazpět.

Nesytovi se panna líbila, přitom však viděl dobře, že on sám svou krásou špatně se jí zavděčil, a srdce ho zbolelo. Již druhý den se s nevěstou a králem rozloučil právě, že musí doma vše uspořádat a k svatbě se připravit. Truchliv jsa, vrátil se domů.

„Nu, jak se ti nevěsta líbí?“ ptali se rodiče.

„Což je o to; ona je krásná jako rozkvetlá konvalinka a mně se líbí zrovna dost, ale já se jí nelíbím.“

„A když si nedáš říct,“ bručela matka, „povídala jsem ti již mnohokrát, proč ten žebrácký kabát nosíš. K čemu v tom vyhlížíš, a dokonce máš-li se tak vzácné nevěstě zalíbit. Šaty dělají člověka, to je staré přísloví. Však bys ty se jí zalíbil, jen se přistroj.“

„Vy můj kabát nechte; kdyby ho nebylo, nebylo by ničeho. Ten mi krásy neujme.“

„Máš pravdu, synu,“ řekl otec, který s jistotou domníval, že ten starý kabát syn od čaroděje dostal. „Ostatně si z toho nic nedělej; ženská se mění ruky obrácením.“

Nesyta kroutil hlavou, byl smuten celý den, a když jej máti k jídlu volala, pravil, že nemá žádný hlad.

„Já nevím, ten chlapec se mi nelíbí,“ řekla ulekaná matka k svému muži vidouc, že ztratil chuť k jídlu.

„I jen ho nech,“ těšil ji povážlivý tatík, „až se ožení, však on bude jíst.“

Nesyta seděl u okna ve své sedniče, nestaral se o nic a myslil jen na Milinu, která mu hlavu i srdce pomátla. Rád by svůj záplatovaný kabát byl za trochu krásy dal.

Najednou ho klubne něco do ruky, a když se podívá, co to, vidí vedle sebe bílou holubičku, která k němu promluvila. „Já jsem ta dušička, kterou z pekelného ohně vysvobodil. Tvé přání se má vyplnit za to, žeš tak mnoho dobrého chudým učinil. Od této chvíle budeš mít krásnou tvář a slušnou postavu. Zůstaň vždy dobrým.“

S těmi slovy holubinka se ztratila.

Nesyta pln radosti vyskočil, koukl do zrcadla a viděl svou ošklivou tvář v krásnou proměněnou; i začal si zpívat a samou veselostí po sednici tancovat. Rodiče to slyšeli, a myslíce, že se snad syn zbláznil, přiběhli strachem se třesouce nahoru k němu, ale nepoznali ho dříve, než k nim promluvil. Radovali se s ním. Druhý den si dal udělat deset kovaných truhel. Když byly hotovy, postavil je do sedničky, kde spal, zavřel dvěře a začal do nich oběma rukama z kapes tolary házet a dříve nepřestal, dokud nebyly truhly plny. Potom otevřel okno, kabát ze sebe svlekl, hodil ho oknem ven a křičel: „Tu máš svou výsluhu zpátky, již ji nepotřebuju!“

Čert si kabát popadl, strčil hlavu do okna a zle se na Nesytu osopil: „Ty se chraň, abys nám do klepet nepřišel, sice tě proženem, jakos nás s penězi prohnal. Co peklo peklem státi bude, takového šibalského služebníka do něho nepřivedu.“

Nesyta se smál a přál čertu šťastnou cestu. Nyní naložil peníze na vozy, nakoupil pro nevěstu drahého šperku, pro sebe šatů, krásně se přistrojil a jel s rodiči na svatbu. Jak se vyjasnily nevěstiny snivé oči, když ji objal místo ošklivého tak sličný ženich!

Král byl se svým zetěm a s jeho bohatstvím spokojen a udělal ho králem. Dělal-li dříve dobrodiní lidem, dělal je potom ještě více. Čert nedostal za všechny ty peníze náhradu a byl tenkrát ošizen.

hodný dvůr – velký; *zásep* - zpravidla dlážděný chodník podél obytné části stavení, nadkrytý přechínavající střechou; *jonák* (junák) mladý svobodný muž, zvl. statný, švarný; *věrtel* – nádoba na zhruba 23 litrů, zde opravdu velká mísa; *škorně* - hrubé kožené boty; *praletý* – prastarý;

NĚMCOVÁ, Božena . Sůl nad zlato a jiné pohádky. 3. vyd. Praha : SPN , 1969. O Nesytovi, s. 12 - 23.

- 1) Převyprávěj stručně pohádku vlastními slovy.
- 2) Která známá filmová pohádka je podle této předlohy natočena? S jakými změnami?
- 3) Které znaky klasické pohádky v příběhu najdeš? (Kdo zde vystupuje a jaké má vlastnosti? Které nadpřirozené bytosti se zde objevují? Jaké vlastnosti převažují?)
- 4) Mají hrdinové jméno? Najdeš zde, kde bydleli a jak vypadali oni a jak jejich obydlí, jak se obličali?
- 5) Jaké dobré vlastnosti měl Nesyta? Stručně ho charakterizuj. Co naopak nerespektoval?
- 6) Co ho zachránilo před peklem?
- 7) Změnil se po nabytí bohatství?
- 8) Která událost donutila Nesytu, aby se přestal nezřízeně cpát?
- 9) Náznaky popisu osob, místa a hlavně vlastnosti vyplývající z děje jsou znaky typické pro B. Němcovou. Srovnej tento způsob tvorby s K. J. Erbenem.
- 10) Jaká přání, sny a představy tehdejších lidí vložila autorka do příběhu? (Co dělal Nesyta pro chudé?)
- 11) Které staré české přísloví se v pohádce objevilo?
- 12) Kterou převratnou novinku (na tehdejší dobu) nechal Nesyta vybudovat pro žebráky?

Řešení:

- 2) Stejnomená pohádka (Nesyta); ve filmové verzi např. vystřídá více služeb, než ho pošlou ke všem čertům, rodiče přijdou o chalupu podvodným jednáním souseda, Nesyta pracuje i v pekle příliš, chybí tam motiv dušičky - rádkyně... (pohádka s velmi podobným námětem – Čertův švagr – S čerty nejsou žerty)
- 3) I chudák má dobré vlastnosti, svou chytrostí obelstí čerta, získá princeznu a stane se králem; vystupují zde čerti a duše zemřelých
- 4) Ano, jména Němcová uvádí, popisům se věnuje jen málo, ale jsou tam, nejvíce je v pohádkách motivace postav – proč tak jednaly, co je k tomu vedlo, a charakteristiky povah – podle chování víme, jaký hrdina byl.
- 5) Byl pracovitý, dobrý, hodný, dobrosrdečný, ale žravý. Nerespektoval krále a jeho majetek.
- 6) Pracovitost a konání dobra pro jiné.
- 7) Bohatství ho nezměnilo.
- 8) Zamiloval se.
- 9) Erbena nezajímají podrobnosti, všímá si jen základní dějové linie, Němcová má pohádky delší a pestřejší (plné vedlejších motivů).
- 10) Když je někdo panovníkem, má se starat o své poddané, kdo má víc, pomáhá ostatním, i poctivou prací lze nabýt bohatství...
- 11) Šaty dělají člověka. Člověk je často posuzován podle zevnějšku, člověk je takový, jak se obléká.
- 12) Jakýsi pečovatelský dům pro nemožící, staré a lidi bez majetku.